

۴۱۰۳

مستطاب

◆◆◆

مائدة غدير

◆◆◆

پژوهشی در آیه «تبلیغ» و «اکمال»

مجید جعفرپور

سرشناسه: جعفرپور، مجید، ۱۳۵۵-

عنوان و نام پدیدآور: مائده غدیر: پژوهشی در آیه تبلیغ و «اکماله»/ مجید جعفرپور.

مشخصات نشر: قم: بیت الاحزان، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۰۸ ص.

شابک: ۴۰۰۰۰ ریال: 978-964-2789-67-2 ISBN:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه ص. [۹۹]-۱۰۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - اثبات خلافت - جنبه‌های قرآنی.

موضوع: تفسیر (توراه) - آیه (۶۷).

موضوع: تفسیر (سوره مائده) - آیه (۳).

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ج ۲/ ۲۲۳/۵۴ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۵۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۵۷۲۸۵۴

مائده غدیر

نویسنده: مجید جعفرپور

ویراستار: ابوالقاسم آرزومندی

صفحه‌آرا: جواد قربانی

ناشر: بیت الاحزان

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۳

تعداد: نسخه ۴۵۵۳

بها: ۴۰۰۰ تومان

همه حقوق محفوظ است

مرکز توزیع: قم، ۴۵ متری صدوق، ۲۰ متری امام حسین (ع)، پلاک ۱۳۹

تلفن: ۰۲۵۳-۲۹۲۹۶۸۰ و ۰۹۱۲۵۵۱۴۳۷۶

فهرست مطالب

مقدمه.....	۷
------------	---

مبحث اول: آیه تبلیغ / ۱۹

آیه تبلیغ از منظر روایات شیعه و سنی.....	۲۳
روایت اول.....	۲۳
روایت دوم.....	۲۴
روایت سوم.....	۲۴
روایت چهارم.....	۲۶
روایت پنجم.....	۲۶
روایت ششم.....	۲۷
روایت هفتم.....	۲۹
نکات.....	۳۲
نکاتی از فرازهای آیه کریمه.....	۴۲
فراز اول: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ﴾.....	۴۲
فراز دوم: ﴿تَبْلُغْ﴾.....	۴۳
فراز سوم: ﴿مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ﴾.....	۴۴

- فراز چهارم: ﴿مِنْ رَبِّكَ﴾ ۴۵
- فراز پنجم: ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ ۴۵
- فراز ششم: ﴿وَاللَّهُ يَغْصِمُكَ﴾ ۴۷
- فراز هفتم: ﴿مِنَ النَّاسِ﴾ ۵۱
- فراز هشتم: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ ۵۴

مبحث دوم: آیه اکمال / ۵۷

- آیه اکمال از منظر روایات شیعه و سنی ۶۱
- روایت اول ۶۱
- روایت دوم ۶۱
- روایت سوم ۶۳
- روایت چهارم ۶۳
- روایت پنجم ۶۴
- نکاتی از فرازهای آیه کریمه ۶۶
- فراز اول: ﴿الْيَوْمَ﴾ ۶۶
- فراز دوم: ﴿الْيَوْمَ يَمْسُ الْذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ﴾ ۷۱
- فراز سوم: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ﴾ ۸۱
- فراز چهارم: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ ۸۲
- فراز پنجم: ﴿وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ ۸۳
- فراز ششم: ﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ ۸۴
- منابع و مآخذ ۹۹
- آزمون چهارگزینه‌ای از مطالب کتاب ۱۰۳

مقدمه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِوِلَايَةِ اَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْاَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.^۱
 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَكْرَمَنَا بِهَذَا الْيَوْمِ وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُؤَفِّينَ بِعَهْدِهِ الْاِثْنَا وَمِثَاقِهِ الَّذِي
 وَاثَقْنَا بِهِ وَلايَةَ وَاَمْرِهِ وَالْقَوَامَ بِقِسْطِهِ وَنَمَّ يَجْعَلَنَا مِنَ الْجَا حِدِينَ وَالْمُكَذِّبِينَ
 يَوْمَ الدِّينِ.^۲ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَ كَمَالَ دِينِهِ وَتَمَامَ نِعْمَتِهِ بِوِلَايَةِ اَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ
 عَلِيِّ بْنِ أَبِيطَالِبٍ عليه السلام.^۳

غدیر، جاودانگی اسلام در سایه هدایت ولایت است.

غدیر، تعیین علمداری پرچم توحید و حق پرستی در میدان تاریخ است.

غدیر، روشنایی باور و بصیریت در کویر حیرت و ضلالت است.

۱. اقبال الاعمال، ج ۱، ص ۴۶۴؛ زاد المعاد، ص ۲۰۴.

۲. نهضت، ج ۳، ص ۱۴۴؛ رسائل الشیخ، ج ۸، ص ۹۰. از امام صادق علیه السلام نقل شده: هر کسی
 مؤمنی را [در روز غدیر] ملاقات کند، این نهیت را بگوید.

۳. بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۳۲۱. علامه مجلسی رحمته الله از شهید اول نقل می کند که از رسول خدا صلی الله علیه و آله
 روایت شده: هر مؤمنی در روز غدیر این جمله آخر را صد مرتبه بگوید.

غدیر، سیراب شدن جان‌های تشنه کامان با آب بقای ولایت است.^۱

غدیر، روح معنویت و ریشه عاشورا و جاده سبز انتظار است.^۲

غدیر، مسئولیتی خطیر و فراگیر و وظیفه‌ای بزرگ و همگانی است که هیچ‌کس حق ندارد در برابر آن ساکت و بی‌اعتنا باشد و همه پیراون قرآن و پیامبر ﷺ باید به دستور آن حضرت، پیام غدیر که اعلام ولایت امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام را به مردم عصر خود و به آیندگان برسانند که حضرتش فرمود: «تَبْلُغُ الْخَاضِ الْغَائِبِ وَالْوَالِدُ الْوَلَدَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».^۳

سلام بر آن معجز نبوت و پدرامامت.^۴

اوست نبأ عظیمی که درباره‌اش می‌پرسند و صراط مستقیمی که می‌جویندش.^۵

اوست عبد خدا، مولای ماسوی، وارث ابدی و سید اوصیا.

۱. اشاره به آیه «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا» (انحر [مردم] در راه درست، پایداری می‌ورزند، قطعاً آب گوارایی بدیشان نوشانیم) (سوره جن، آیه ۱۶).

۲. قطره‌ای از دریای غدیر، ص ۱۳ - ۱۴.

۳. احتجاج، ج ۱، ص ۸۰.

۴. «السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَيَّةِ وَمَعْدِنِ النُّبُوَّةِ» (مزار کبیر، ص ۱۸۴).

۵. «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا دِينَ اللَّهِ الْقَوِيمَ، وَصِرَاطَهُ الْمُسْتَقِيمَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ الْعَظِيمُ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ وَعَنْهُ يُسْتَلَوْنَ». این زیارت معروف به زیارت غدیریه است که جناب حسین بن روح و جناب عثمان بن سعید هر دو از امام حسن عسکری علیه السلام نقل کرده‌اند که آن گرامی فرموده است: «در سالی که معتصم پدرم را از مدینه به عراق فراخواند، آن حضرت روز غدیر خم در نجف اشرف، امیرالمؤمنین علیه السلام را با زیارت غدیریه زیارت فرمود» (مزار کبیر، ص ۲۶۴). مرحوم محدث نوری رحمه الله درباره سند این زیارت می‌گوید: «این سند، مثل و مانندش در صحت پیدا نمی‌شود» (مستدرک، ج ۳، ص ۴۷۷). زیارت غدیر مشتمل بر ۱۳۵ فضیلت از فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام است.

اوست سخت‌گیر در اجرای عدالت و در سخاوت بی‌نظیر.

اوست صدیق کامل و فاروق (جداکننده) حق از باطل.^۱

اوست که سلماش، لقمان این امت بود و ابوذرش، مسیح زهد و قناعت.

اوست که فقط یک مثل و مانندش داشت و آن هم برادرش رسول

خدا ﷺ بود^۲ که او جان وی بود و وی جان او.^۳ و تنها یک همتا داشت و او

همسرش بود و کوثر اهل بیت ﷺ.

و اوست که حتی از دو سرور جوانان بهشت ﷺ نیز افضل و برتر بود؛^۴

چه اینکه امام آن دو بود و نفس رسول ﷺ^۵

او همان کسی است که امام باقر ﷺ در وصف او می‌فرماید: «كَانَتْ فِي عَلِيٍّ

سُنَّةُ أَلْفِ نَبِيٍّ»^۶ در حضورش علی ﷺ سنت هزار پیامبر ﷺ وجود داشت. سنت

در اینجا، به معنای بارزترین ویژگی و صفت هر پیامبر است. برای فهم بهتر

این حدیث، سخنی از ابوذر نقل می‌کنیم که می‌گوید: همراه عده‌ای از

اصحاب، در محضر پیامبر اکرم ﷺ نشسته بودیم که رسول خدا ﷺ برای

شکرگزاری به درگاه الهی برخاستند و به رکوع و سجود پرداختند آن‌گاه

فرمودند: «يَا جُنْدَبُ^۷ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ وَإِلَى نُوحٍ فِي فَهْمِهِ وَإِلَى

۱. «الْإِسْلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ الْأَكْبَرُ، أَلَسْلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ» (کتاب المزار،

ص ۷۸؛ مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۷۴۲). زیارت امیرالمؤمنین ﷺ در روز مبعث.

۲. که البته آنچه داشت هم از پیامبر ﷺ بود.

۳. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عَلِيٌّ هُوَ نَفْسِي وَأَنَا نَفْسُهُ» (مناقب خوارزمی، ص ۹۰).

۴. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَأَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا» (عیون اخبار الرضا ﷺ، ج ۲، ص ۳۳ و ۱۸۸).

۵. اشاره به آیه مباهله (سوره آل عمران، آیه ۶۱): مَا وَعَدَیْر، ص ۷۰-۷۳.

۶. بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۱۴؛ بحار الانوار، ج ۳۹، ص ۳۸.

۷. جندب، نام ابوذر است.

إِبْرَاهِيمَ فِي حَلَّتِهِ وَإِلَى مُوسَى فِي مُنَاجَاتِهِ وَإِلَى عِيسَى فِي سِيَاحَتِهِ وَإِلَى أَيُّوبَ فِي صَبْرِهِ وَبَلَاءِهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا الرَّجُلِ الْمُقْبِلِ الَّذِي هُوَ كَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ الشَّارِبِ وَالْكَوْكَبِ الدُّرِّيِّ. أَشْجَعُ النَّاسِ قَلْبًا وَأَشْحَى النَّاسِ كَفًّا، فَقَلَى مُبْغِضِيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ؛ ای ابوذر، هرکس می خواهد علم آدم، فهم نوح، خلیل الرحمان بودن ابراهیم، مناجات موسی، زهد و عبادت عیسی و صبر و ابتلائی از او بامشاهده کند، پس باید به مردی بنگرد که هم اکنون خواهد آمد؛ مردی که هرگز خورشید و ماه سیرکننده و ستاره درخشان است. شجاع ترین انسان ها را بهشتی ترین آنهاست. پس بر دشمنانش لعنت خدا و فرشتگان و جمیع مردم باد.

ابوذر می گوید: مردم منتظر بودند که ببینند این فرد کیست که وارد خواهد شد؟ در این هنگام، علی بن ابی طالب علیه السلام وارد شد. آیا این کلام بلیغ رسول الله صلی الله علیه و آله دلیل روشنی بر این مطلب نیست که آنچه درباره امیرالمؤمنین علیه السلام گفته و نوشته شده یا گفته و نوشته خواهد شد، به اندازه بال مگسی در مقابل قله رفیع ربانی ایشان نیست؟^۱

در جای دیگر از جناب ابوذر رضی الله عنه چنین نقل شده که گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمودند: «من و علی، از یک نور آفریده شده ایم. دو هزار سال قبل از آفرینش آدم، در جانب راست عرش مشغول تسبیح خدا بودیم. پس آن گاه که خداوند آدم را آفرید، آن نور را در صلب او قرار داد و آدم در بهشت ساکن شد،^۲

۱. فضائل ابن شاذان، ص ۹۸؛ بحار الانوار، ج ۳۹، ص ۳۸.

۲. حدیث لوح، ص ۱۵۸.

۳. اشاره به آیه ۳۵، ص ۳۵.

در حالی که ما در صلیب بودیم و آن‌گاه که مرتکب ترک اولی شد،^۱ ما نیز در صلب او بودیم و هنگامی که نوح بر کشتی سوار شد،^۲ ما در صلیب بودیم و وقتی ابراهیم در آتش افکنده شد،^۳ ما در صلب وی بودیم و همواره خداوند عز و جل ما را از صلب‌های مطهر به رحم‌های پاکیزه منتقل می‌کرد تا اینکه وارد صلب عبدالمطلب شدیم و در آنجا بود که به دو نصف تقسیم شدیم. خداوند، مرا در صلب عبدالله و علی را در صلب ابوطالب قرارداد و در من نبوت و برکت و در علی فصاحت و مهارت در سوارکاری قرارداد و بری ما، دو اسم از اسم‌های خویش انتخاب کرد. پس خداوند صاحب عرش، محمود است و من محمد ﷺ و خدای عز و جل اعلی و این علی است».^۴

این‌گونه روایات می‌خواهند بگویند که انسان‌ها این سخن خداوند متعال را بفهمانند که فرمود: «وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ»؛ ما جان و نفس خود را [برای مباحله دعوت می‌کنیم] و شما جان و نفس خود را [دعوت کنید]. همانا من و علی وجود واحدی هستیم که ابتدا و انتهای آن واحد است و تقسیم آن نیز بعد از

۱. اشاره به آیه ۲۲، سوره اعراف.

۲. اشاره به آیه ۴۱، سوره هود.

۳. اشاره به آیات ۶۸-۶۹، سوره انبیاء.

۴. علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۳۴-۱۳۵؛ بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۳۴. شبیه این حدیث از احمد بن حنبل در فضائل الصحابه، ج ۲، ص ۶۲۲ نقل شده است.

۵. سوره آل عمران، آیه ۶۱. این آیه، آیه مباحله است که به فرموده امام رضا علیه السلام این آیه مزیتی است که هیچ کس در آن بر اهل بیت پیشی نگرفته و فضیلتی است که هیچ انسانی به آن نرسیده و شرفی است که قبل از آن هیچ کس از آن برخوردار نبوده است. (امالی شیخ صدوق علیه السلام ص ۵۲۵، مجلس ۷۹؛ هیئت اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۳۲).

پس از این مقدمه، این سؤال مطرح می شود که آیا صحیح است بگوییم: پیامبری که ایمانش به قرآن از ایمان همه مؤمنان استوارتر است، رهبری امت را به انتخاب و رأی اکثر مردم (طبق اعتقاد اهل سنت) واگذار کرده باشد؟ در صورتی که قرآن کریم در ۲۴ موضع، اکثر مردم را ناآگاه دانسته و فرموده است: «وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ»^۱ از سوی دیگر، قرآن کریم بر همه اهل ایمان وصیت کردن را واجب می داند، آنجا که می فرماید: «كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِيَّاتُكَ خَيْرًا أَلَوْصِيَّةً لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ»^۲ «بر شما را واجب شده است که چون یکی از شما را مرگ فرا رسد، اگر مالی بر جای گذارد، برای پدر و مادر و خویشان [خود] به طور پسندیده وصیت کند؛ [این کار] حقی است بر هر مؤمنی». اگر خداوند متعال درباره ثروتی اندک، بر وصیت و تعیین تکلیف برای پدر و مادر و بستگان متوفی امر کرده است، چگونه می توان تصور کرد پیامبر اکرم ﷺ که خداوند سبحان نزدیک بودن رحلت آن حضرت را به وی اعلام کرده و فرموده بود: «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ»^۳ «قطعاً تو خواهی مُرد و آنان [نیز] خواهند مُرد»، برای آینده اسلام هیچ گونه وصیتی نکرده باشد؟ در حالی که علاقه خاتم انبیا ﷺ به حفظ این دین مبین قابل تردید نیست. علاوه بر این،

٢. سورة اعراف، آية ١٨٧؛ سورة يوسف، آية ٢١ و....

٤. سورة زمر، آية ٣٠.

لازمه رسالت رسول خدا ﷺ برای نجات اکثر مردم از جهل و ضلالت و هدایت آنها به سوی حق و حقیقت، آن است که با معرفی وصی خود، مسیر حرکت امت اسلام را پس از رحلت خویش تعیین کند. به ضرورت دین و اتفاق و اجماع عامه و خاصه، پیامبر اکرم ﷺ نیز این وصیت و سفارش را درباره امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام انجام داد. بنابراین دایره وصایت نبوی قطعاً گسترده‌تر از امور و تشریفات شخصی است. منظور از وصایت، آن است که پیامبر وصی خود (حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام) را برای هدایت امت، سرپرستی، تزکیه و تعلیم و پرورش مردم معرفی کند. از این رو اگر رسول خدا ﷺ به امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: «يَا عَلِيُّ، أَنْتَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي وَقَاضِي دِينِي وَأَنْتَ مُنْجِزُ عِدَائِي» ادا‌ی دین و قرض‌های پیامبر ﷺ و تحقق وعده‌های نبوی و وفای به آنها، محدود به دیون ظاهری و وعده‌های مادی پیامبر گرامی اسلام ﷺ نیست، بلکه از مهم‌ترین آثار انتظارات و توقعات هدایت کردن همه آدمیان به درجات عالی انسانی و نیز حفظ بخشیدن به وعده‌های نبوی در سازمان یافتن امور اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است و دست توانای امیرالمؤمنین حضرت علی علیه السلام می‌توانست همه این انتظارات را برآورده سازد.^۲

در اندیشه ناب شیعی، امامت و وصایت همانند نبوت، منصبی الهی است که فرهنگ قرآن نیز بر این عقیده صحیح مهر تأیید زده است. برجسته‌ترین

۱. «یا علی، تو جانشین من بر اتمم و اداکننده دین و قرض من و انجام دهنده وعده‌های من هستی» (حیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۶).

۲. در پیشگاه امام پارسیان، ص ۲۹ - ۳۱.

آیه در تأیید این موضوع، آیه تبلیغ است که خداوند متعال با تأکید فراوان از رسول خود می‌خواهد این مأموریت الهی را به مردم برساند؛ مأموریتی بس عظیم که هموزن رسالت است؛ چرا که می‌فرماید: ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ﴾^۱ «و اگر [چنین] نکنی، پیامش را نرسانده‌ای». به راستی این چه مأموریت خطیری است که خدای عز و جل، پیامبرش را این‌گونه مورد خطاب قرار می‌دهد: ﴿وَاللَّهُ يَفْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ «و خدا تو را از [خطرات احتمالی] امرم نگاه می‌دارد»؟ به اجماع علمای شیعه و بسیاری از علما و مفسران بامنه، این مأموریت الهی درباره ولایت و وصایت امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام است که رسول خدا صلی الله علیه و آله بعد از تلاوت آیه تبلیغ فرمود: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاهُ».

حاکم^۲ حسکانی^۳ در شواهد سنن، هشت حدیث نقل کرده که این آیه در غدیر خم و درباره امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام نازل شده است و سلسله اسناد آن احادیث به ابوهریره، ابوسعید خدری، ابن عباس، عبدالله بن ابی اوفی، حسن بصری از امام محمد باقر علیه السلام و جابر بن عبدالله انصاری می‌رسد؛

۱. سورة مائدة، آیه ۶۷.

۲. از نظر اصطلاح حدیثی در نظر عامه، «حاکم» به کسی گفته می‌شود که احاطه علمی به تمام احادیث از نظر متن، سند، جرح و تعدیل و تاریخ راویان حدیث داشته باشد (ر.ک: قواعد فی علوم الحدیث، ص ۲۰ - ۳۰).

۳. حاکم حسکانی از محدثین معروف حنفی مذهب و مورد اعتماد اهل سنت است. تا آنجا که ذمبی درباره او چنین گفته: «الْإِمَامُ الْمُحَدِّثُ الْبَارِعُ الْقَاضِي، أَبُو الْقَاسِمِ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ حَسَّانِ الْقُرَشِيِّ الْغَامِرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ الْحَاكِمُ...» (سیر اعلام النبلاء، ج ۱۳، ص ۵۹۰، شماره ۴۲۹۰) و نیز گفته است: «شَيْخٌ مُتَّقَنٌ ذُو عِنَايَةٍ ثَامَّةٍ يَعْلَمُ الْحَدِيثَ» (تذكرة الحفاظ، ج ۳، ص ۱۲۰۰، شماره ۱۰۳۲، به نقل از برگزیده غدیر، ص ۵۱).

مانند این حدیث: عثمان اعشی به امام محمد باقر علیه السلام عرض کرد: حسن بصری به ما خبر می دهد که این آیه ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...﴾ در مورد مردی نازل شده، ولی آن مرد را معرفی نمی کند. حضرت فرمود: «اگر می خواست بیان می کرد، ولی از گفتن ترس داشت. همانا جبرئیل بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل شد و گفت: ... خداوند به شما امر می کند که امت خود را به ولی و سرپرست آنها راهنمایی فرمایی؛ همچنان که آنها را به نماز و روزه و زکات و حجشان راهنمایی فرمودی تا اینکه در همه این موارد حجت برایشان تمام شود. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پروردگار من، همانا قوم من فاصله چندانی با زمان جاهلیت ندارند، در آنها رقابت و فخر فروشی وجود دارد و در بین آنها کسی نیست، مگر اینکه ولی آنها را سر مؤمنان حضرت علی علیه السلام از ایشان خونی ریخته است و من (از نپذیرفتن حق از سوی مردم) ترسان هستم. پس خداوند متعال این آیه را نازل فرمود: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...﴾^۱

براساس احادیث فراوان خاصه و عامه، پس از اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله با موفقیت رسالت الهی خود را انجام داد و امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام را جانشین خود معرفی فرمود، جبرئیل امین از طرف پروردگار آیه اکمال را بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نازل کرد.

امام محمد باقر علیه السلام پس از بیان علت نزول آیه تبلیغ در پی آیه ولایت این چنین فرمودند: «احکام و فرائض (الهی) یکی پس از دیگری نازل می شد.

۱. *شواهد التنزیل*، ج ۱، ص ۲۵۴ - ۲۵۵، حدیث ۲۴۸. حاکم حسکانی ذیل حدیث ۲۴۶ می نویسد: طرق این حدیث برگرفته شده از کتاب *دعائه الهداه الی آداء حق العترة* است. این کتاب در ده جلد و نوشته خودم (حاکم حسکانی) است.

(از آنجا که) «ولایت» آخرین فریضه بود، خدای عزوجل (این آیه را) فرو فرستاد: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي»^۱ امام باقر (علیه السلام) فرمود: «خدای عزوجل می فرماید: بعد از این (ولایت) فریضه ای نخواهم فرستاد؛ (چرا که فرایض) و احکام دین را برایتان کامل کردم»^۲.

در کتب مختلف اهل سنت نیز به آیه اکمال اشاره شده است. برای مثال ابن عساکر در کتاب تاریخ خود حدیثی را با ذکر سند از ابو سعید خدری چنین نقل می کند: «لَمَّا نَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا بِغَدِيرِ خُمٍ فَقَادَى لَهُ بِأَلْوَايَةِ هَبْطَ جِبْرِئِيلَ بِهَذِهِ الْآيَةِ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»^۳». سید می گوید: رسول خدا ﷺ در غدیر خم علی (علیه السلام) را نصب کرد و به ولایت وی تعداد، جبرئیل این آیه (آیه اکمال) را بر آن حضرت فرود آورد»^۳.

آری پس از آنکه خاتم پیامبران ﷺ در غدیر خم امیرالمؤمنین (علیه السلام) را ولی و صاحب اختیار مردم معرفی کرد، خداوند سبحان مشایخ و بزرگان را بپیکار انجام دادن فرمان خود از سوی برترین برگزیدگانش زد و همان گونه که در آیه تبلیغ، نرساندن پیام حاوی ولایت امیرمؤمنان (علیه السلام)، موجب از دست رفتن تمام رنج ها و زحمات های فراوان پیامبر رحمت ﷺ شمرده می شد، در آیه اکمال نیز رسانیدن ولایت، کمال دین و تمام نعمت و مایه رضایت خداوند متعال از چنین اسلام ولایت مندی بیان شده است. امام صادق (علیه السلام) در حدیثی

۱. سورة مائدة، آیه ۳ (آیه اکمال).

۲. کافی، ج ۱، ص ۲۸۹.

۳. تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۲، ص ۲۳۷، به نقل از برگزیده غدیر، ص ۱۱۳.

نورانی فرمود: «شاید گمان کنی خدا روزی با حرمت تر از روز غدیر آفریده است»^۱. آن گاه آن حضرت سه مرتبه فرمود: «نه، به خدا سوگند»^۲.
این مقدمه را با کلام نورانی امام رضا علیه السلام به پایان می‌رسانیم: «وَاللَّهِ لَوْ عَرَفَ النَّاسُ فَضْلَ هَذَا الْيَوْمِ بِحَقِيقَتِهِ لَصَافَحَتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ فِي كُلِّ يَوْمٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ»^۳ به خدا سوگند، اگر مردم، آن چنان که بایسته است، قدر غدیر را می‌دانستند و معرفت به حقیقت آن می‌داشتند، هر آینه فرشتگان روزی ده بار، به گرمی دستان آنان را می‌فشردند».

نَحْمَدُكَ اللَّهُ يَا مَنْ نَوَّرَ قُلُوبَنَا بِأَنْوَارِ الْمَحَبَّةِ الْعَلَوِيَّةِ
وَأَكْمَلَ لَنَا دِينَنَا بِالْوِلَايَةِ الْمُرتَضَوِيَّةِ
وَأَتَمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْنَا بِالْإِمْلَاءَةِ الْخَيْرِيَّةِ.

تابستان ۱۳۹۳ / زمستان ۱۴۳۵

مجید جعفرپور

۱. تهذیب الاحکام، ج ۳، ص ۱۴۴؛ وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۹۰.

۲. تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۲۴؛ وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۳۰۲. «سر این نکته نیز آن است که آن کس که قدر غدیر را بداند - چنان که باید و شاید - در رتبه اهل زمین نماند، بلکه در معرفت و عرفان همپایه آسمانیان گردد» تا جایی که در ردیف ملائکه قرار گیرد، هم‌سنخ با آن گردد و دست در دست فرشتگان در کهکشان محبت مولای انس و جان پُران شده، بالا رود» (ما و غدیر، ص ۱۳).